

Beelden van formaat

Kunstenarsgesprek in Galerie De Ploegh

In Galerie De Ploegh in Amersfoort was onlangs 'Beelden van formaat' te zien. Tijdens deze expositie vond een kunstenaarsgesprek plaats, waarin kunstenaars met het publiek en andere kunstenaars praatten over hun werk. Onder leiding van een gespreksleider kwamen het hoe en waarom aan de orde. Hoe denken de kunstenaars over hun kunst en hoe gaan ze te werk?

Anton Staartjes

Tot 27 augustus was in Galerie De Ploegh de expositie 'Beelden van formaat' te zien. Naar aanleiding hiervan sprak Frits Nolte, zelf beeldend kunstenaar, met Heleen van Nieuwland, Michiel Deylius, Jos Verschaeren, Rob Schreefel en Erica van Seeters over het werk dat zij tijdens de expositie toonden. Niet alleen het formaat van hun kunstwerken kwam in het gesprek aan de orde, ook sokkels, materiaal, anekdotes en inspiratie passeerden de revue.

Heleen van Nieuwland

Van Heleen van Nieuwland zijn op de expositie in De Ploegh een aantal beelden van keramisch materiaal (gebakken klei) te zien. Een ervan is getiteld *Gave*: een zwart beeld waar duidelijk herkenbare afbeeldingen van handen in zijn verwerkt, die het geven symboliseren. Van Nieuwland: 'Ik geef het beeld, het beeld wordt gegeven, het beeldt geeft zelf. Ook vind ik het een gave om zo'n het beeld te mogen maken. Alle betekenissen van 'gave' zitten in de titel. Het is mooi als een titel meerdere betekenissen en ladingen heeft.'

Frits Nolte merkt een in het oog springende tegenstelling in materiaal op tussen het beeld zelf, van gebakken klei, en de natuurstenen sokkel. Van Nieuwland legt uit dat die tegenstelling bewust is. Ze vindt een sokkel een onlosmakelijk onderdeel van een beeld. Voor haar beelden maakt ze meestal zelf sokkels van gebakken klei. Aanleiding voor *Gave* was een vuursteen, die ze in Denemarken vond. Daarom is de contrasterende natuurstenen sokkel passend.

Nolte vraagt Van Nieuwland iets over haar materiaal te vertellen. 'Het is puur klei,' zegt ze. 'Ik vind klei zo'n mooi materiaal dat ik het uit zichzelf wil laten spreken. In het beeld *Gave* heb ik zwart-bakkende klei verwerkt met een sinte-rengobe, een kleimengsel waaraan diverse componenten - in dit geval een beetje glazuur - zijn toegevoegd. Het beeld is twee keer gebakken; eerst op een lage temperatuur, zodat de sinte-rengobe goed zou pakken. Daarna op hoge temperatuur, waarbij de aangebrachte engobe ook daadwerkelijk is gaan sinteren. Op plaatsen waar de engobe is aangebracht ontstaat een lichte toon.'

1 Heleen van Nieuwland, *Gave*, 2014, keramiek, 45 x 28 x 15 cm (foto: Marcel Kraan).

2

Brengt het werken met keramiek beperkingen met zich mee ten opzichte van het formaat? 'De oven bepaalt het formaat,' legt Van Nieuwland uit. 'Ik heb een "bovenlader", waarin vrij grote objecten passen. Dat geeft me wat de keuze van het formaat betreft voldoende vrijheid.' Lange tijd maakte Van Nieuwland naar eigen zeggen beelden met het formaat van haar eigen lijf. Het klimmen der jaren maakte het hanteren van deze grote formaten echter steeds moeilijker. Het formaat van haar huidige werk, zoals te zien in *De Ploegh*, is beduidend kleiner. Van Nieuwland: 'Formaat is voor mij niet alleen de afmeting, maar ook het figuurlijke formaat dat een beeld heeft door de aanwezigheid en uitstraling. Ik wil dat mijn beelden op een rustige en stille manier aandacht vragen en daardoor aanwezig zijn. Een galeriehoudster en tevens yogadocente bevestigde me eens dat het ook gebeurt. Tijdens een expositie zat zij een maand lang naast mijn beelden. Ze vertelde me dat de aanwezigheid ervan voelbaar was. 'Jouw werk heeft Boeddha-kwaliteit,' zei ze. 'Een stille aanwezigheid met een meditatieve rust.'

Michiel Deylius

In zijn inleiding constateert Frits Nolte dat Michiel Deylius met 'twee werelden' aanwezig is op de expositie in *De Ploegh*: de wereld van de abstracte vormgeving en die van de toegepaste kunst, waarin letters leidend zijn. Beiden spelen zich af in steen. 'Steen is mijn medium en dat zal het ook wel altijd blijven,' zegt Deylius. Hoewel het voor hem om de vorm gaat, werd hij in het verleden geconfronteerd met schilders en keramisten die een spannende en doorleefde dramatiek in de huid van hun werk aanbrachten. Graag wilde hij iets van hun wereld in zijn werk meenemen. Zout bleek daarvoor zeer geschikt. Deylius: 'Er is een tijd geweest dat ik beelden helemaal van zout maakte. Uit likstenen voor scha-

pen hakte ik vormen die ik buiten in weer en wind liet staan. De erosie sleet spannende vormen uit en liet de beelden uiteindelijk verdwijnen.'

Door zijn experimenten met likstenen zag Deylius hoe mooi opgedroogde en uitgekristalliseerde zoutlaagjes konden zijn. Zout werd een belangrijk onderdeel van zijn werk. 'Veel van de stenen beelden die ik maak patineer ik. Het in *De Ploegh* aanwezige beeld is gepatineerd met een koperhoudend metaalfolie. Het is eenzelfde proces als het werken met bladgoud: het folie wordt als het ware op het beeld geplakt. Als het klaar is ziet het er stralend en glanzend uit. Dat blijft echter niet lang zo, want ik bewerk het beeld door het met water en zout in te pakken. Zout bevordert de oxidatie en de inwerking hiervan laat zo de groene tinten ontstaan. Ook vormen zich door het uitkristalliserende zout allerlei structuren.'

'Heeft zout ook een betekenis?' vraagt een van de aanwezigen. Deylius antwoordt dat dit in het verleden het geval was: 'Zo'n vijftien jaar geleden waren er verbanden met teksten die ik las. Bijvoorbeeld de naam van een beeld dat ik *De Zouttaal* noemde, kwam uit een film over Tibetaanse monniken. Ze gingen op weekmarchen om hun jaarvoorraad zout aan te vullen. Een prachtige film. Vroeger was er een betekenis, tegenwoordig geef ik beelden een nummer als titel omdat het abstract mooi is.'

Een andere bijdrage van Deylius aan de expositie

2 Michiel Deylius, *Object #73*, 2016, gepatineerd Belgisch hardsteen, 78 x 29 x 8 cm.

3 Jos Verschaeren, *Globe*.

zijn vierkante stenen doosjes, waarop door hem ontworpen letters zijn aangebracht. Frits Nolte refereert aan het oude ambacht van het beitelen van letters in grafstenen. Het werken met letters is een 'andere wereld' van Michiel Deylius. 'Het is totaal anders dan mijn beelden. Ik ben steeds op zoek naar nieuwe manieren om met letters om te gaan,' zegt hij er zelf over. De letters op de doosjes zijn 'unieke' uitsneden van de letters. Zo is de uitsnede van de letter 'p' zodanig dat het alleen maar deze letter kan zijn.

Jos Verschaeren

De grootte van de sokkel van het beeld *Globe* van Jos Verschaeren is aangepast voor de expositie in *De Ploegh*. 'Ik heb het beeld gemaakt voor een buitenruimte,' legt hij uit. 'Dat vraagt om andere formaten dan binnen. Buiten kun je tien, twintig meter van een beeld af staan. Je ziet het dan in een andere verhouding dan hier binnen, waar je hooguit een paar meter afstand kan nemen.' Nolte vraagt of de sokkel speciaal voor het beeld is gemaakt. Verschaeren antwoordt dat sokkel en beeld onafscheidelijk zijn: een sokkel moet altijd bij een beeld horen. Bij ieder beeld dat hij maakt ontwerpt hij de bijpassende sokkel. Hoe de sokkel van de *Globe* eruit zou zien, wist hij al bij het bedenken van de vorm. Een van de aanwezigen vraagt of de *Globe* in deze vorm af is. Het is immers geen complete bol. Verschaeren antwoordt dat hij van plan is om aan het beeld door te werken. Toch kan hij op een bepaald moment besluiten dat het zo 'goed' is, ook al is de vorm nog geen volledige globe. De globe zelf is van platgeslagen aluminium pannen gemaakt. Verschaeren: 'Het verhaal ging dat je niet in aluminium pannen moest koken, omdat dit slecht voor je gezondheid zou

3

zijn. Hoewel deze wetenschap tegenwoordig wordt ontkend, zijn er op rommelmarkten voor weinig geld nog steeds veel van dit soort pannen te koop. Zo kom ik goedkoop aan mijn materiaal. Overigens verzamelde ik eerst pannen voordat ik op het idee kwam voor de *Globe*. Wel wist ik dat de verzameling pannen ooit een kunstwerk zou worden. Het materiaal lag erop te wachten.'

Voor het bouwen van de *Globe* maakte Verschaeren eerst een bolvormige houten mal. Hierop werden de pannen aangebracht en aan elkaar verbonden. 'Waarom pannen en geen andere voorwerpen?' is een andere vraag uit het publiek. 'Ik vind pannen een ontzettend mooi materiaal,' zegt Verschaeren. 'In de eerste plaats vanwege de onderdelen die eraan zitten, zoals een handvat of de tuut die Klaas Gubbels voortdurend schildert. Maar ook omdat er door het gebruik en de oorspronkelijke functie een verwijzing naar het verleden in zit.' Tot slot vraagt Nolte of het beeld ook klein had kunnen zijn. Verschaeren antwoordt met een stellig 'nee'. Het formaat stond voor hem meteen vast. Ook liet het door hem gebruikte materiaal een kleiner formaat niet toe. Dan had hij met 'poppenhuispannetjes' moeten gaan werken.

Rob Schreefel

Het beeld *Wachter* van Rob Schreefel is buiten, naast Galerie De Ploegh geplaatst. Binnen staat een klein beeld van Schreefel. Frits Nolte veronderstelt dat het beeldje het model was voor het grote beeld. Een vergissing. De kunstenaar legt uit dat hij het beeldje pas na het grotere beeld maakte. Het is dus geen model. Het beeld dat buiten staat is dat wel, voor een veel groter, nog uit te voeren beeld. 'Voor mij is de maat erg be-

langrijk,' vertelt Schreefel. 'Een beeld alleen om naar te kijken is voor mij onvoldoende. Ik wil dat mensen mijn beelden lichamelijk ervaren door er in te kunnen. Ik ontwerp en bouw ook tempels. Eigenlijk zie ik ieder beeld als een tempel of een poort. Het beeld *Wachter* is in zijn grote uitvoering een poort waar je onderdoor kan lopen.' De naam *Wachter* intrigeert Nolte. Het is een verwijzing naar het roerloze en stoïcijnse van Engelse soldaten, getooid met de kenmerkende bontmuts, zoals ze op wacht staan voor Buckingham Palace.

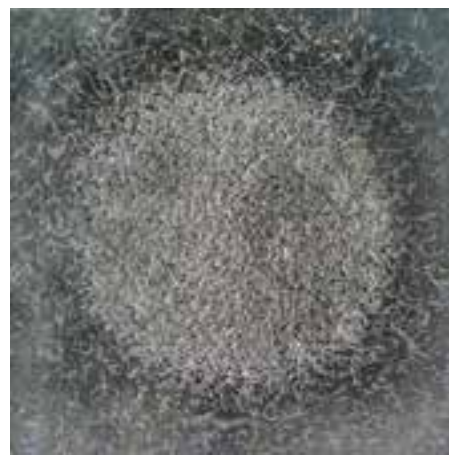
Schreefel vertelt dat hij het zoeken naar zijn materiaal net zo belangrijk vindt als het maken van een beeld: 'Ik ging, samen met een collega, regelmatig naar Duitsland en Frankrijk om stenen te zoeken. In de weilanden zie je soms gigantische exemplaren liggen. Als ik een steen interessant vond noteerde ik waar deze lag en maakte er foto's van. Dan wist ik, als ik met een beeld wilde beginnen, waar de steen lag. Ik heb een vrachtwagen met een laadvermogen van tien ton en huurde in de omgeving een shovel of een kraanwagen om de steen op mijn vrachtwagen te laden. Er waren nooit problemen om de stenen te krijgen. Integendeel: Duitse boeren verkeerden in de stellige overtuiging dat de stenen in hun weilanden groeien. "Die Steine wachsen hier," zeiden ze. Door de werking van de ondergrond worden grote en kleine stenen omhoog gedrukt. Daarom lijkt het alsof ze groeien. Ze hadden er bij het ploegen last van en waren altijd erg blij als ik zo'n steen meenam.' De stenen waaruit *Wachter* is opgebouwd hebben een andere herkomst. Een deel is afkomstig van de oude Hembrug, de spoorbrug die tot de jaren '80 Amsterdam met Zaanstad verbond. De spoorbrug was opgebouwd uit granietblokken die later op allerlei plaatsen, waaronder in het beeld *Wachter*, terechtgekomen zijn.

Erica van Seeters

Bij het werk van Erica van Seeters refereert Nolte aan de uitspraak van Aristoteles 'Er is geen ledige ruimte', die de kunstenaar als thema heeft gekozen. 'Waarom spreekt dat je aan?' vraagt hij. Van Seeters: 'Ik werk met vorm en ruimte en vraag me regelmatig af wat ruimte nou precies is. De kwantumfysica leert ons dat ieder atoom voor 99% uit lege ruimte bestaat. Dat betekent dat een harde, compacte steen, die is opgebouwd uit atomen, voor een belangrijk deel lege ruimte is. Dan komt bij mij vanzelf de vraag op: wat is er dan in die ruimte? Als het geen lege ruimte is, wat is het dan wel?' De beelden die Van Seeters op de expositie laat zien zijn niet echt groot. Er zijn strakke geometrische vormen van Belgisch hardsteen, ellips- en trapeziumvormen van albast en een kleine ronddraaiende bol van seleniet op een sokkel. De

4 **Rob Schreefel, *Wachter*, graniet, 300 x 100 x 50 cm.**

5 **Erica van Seeters, *Energy Spaces*, 2007, Belgisch hardsteen, 40 x 40 x 2 cm.**

5

beelden zijn voorzien van afbeeldingen, die op het eerste gezicht op een structuur lijken. Pas bij nadere beschouwing blijkt de structuur uit kleine, op zichzelf staande afbeeldingen te zijn opgebouwd. 'Ruimte heeft alles met energie te maken,' legt Van Seeters uit. 'De vraag voor mij was hoe ik energie kan verbeelden. Ik kwam uit op het vastleggen van snel bewegende atomen, spiralen en elementaire deeltjes. Voor de in de steen aangebrachte minuscule figuurtjes gebruikte ik een kleine haakse slijper met daarop het kleinst mogelijke zaagblad (23 millimeter). Daar maakte ik de figuurtjes mee die "trillen" en "snelheid" verbeelden. Ze geven mij een antwoord op de vraag hoe energie zich in een ruimte manifesteert. Dit probeer ik dan ook in ander werk terug te laten komen. Zo maak ik afbeeldingen in steen door met een diamantstift kleine puntjes te zetten die uiteindelijk één herkenbare vorm worden.'

Als verschil met andere beeldhouwers ziet Nolte dat Seeters niet echt beelden van steen maakt, maar een beeld *op* steen. Seeters herkent dit en vertelt dat ze aanvankelijk ook in de traditie van het 'echte' beeldhouwen werkte: 'De afgelopen vijftien jaar veranderde dat. De buitenruimte verplaatste zich naar de binnenruimte. De beeldingskracht waarmee ik mijn gedachten over ruimte voorstel is misschien wel een soort fantasiewereld. Formaat zit in mijn ideeën. Het kan zowel over de microwereld van een cel gaan als over het grootst denkbare, zoals de macrokosmos.' Tot slot was er de vraag of ze ooit wel eens klaar zou zijn met haar onderzoek naar de ledige ruimte. Van Seeters: 'Het kan best zijn dat ik het op een gegeven moment helemaal zat ben. Of dat ik genoeg antwoorden heb, zodat ik het gevoel heb "nu is het af". Zover is het nu echter nog niet: ik ga er met veel hartstocht mee door.'

Anton Staartjes is freelance publicist en redactielid.

— — — —

Websites

www.heleenvannieuwland.exto.nl
www.deyliius.nl
www.josverschieren.nl
www.ericavanseeters.nl
www.deploegh.nl

4